

Czirákyné Kiss Edit: Körkép – tanóra a szabadban

Pedagógus és tanuló is szenved a tanév vége felé, amikor beköszönt a meleg, a tantermek pedig többnyire szaunának tűnnek. Ilyenkor mindenki a szabadba vágyik, a motiváció mélyponton. Ekkor érdemes beiktatni egy kis „kizökkentő” órát, foglalkozást. Hasznos környezetünket feltérképezve olyan látnivalókat felkeresni, melyek helytörténeti vagy egyéb értéket képviselve érdemesek a gyerekekkel való feldolgozásra. Ez történhet egy feladatokat tartalmazó „sétálófüzet” segítségével, esetleg feladatlappal.

Megfontolandó, hogy nemcsak a történelemtanár tanít „történelmet”, hanem már az alsó tagozaton megjelennek a történelmi olvasmányok, felső tagozaton az irodalom tanítása, az osztályfőnöki órák során is felbukkannak bizonyos történelmi ismeretek. Ezért is érdemes iskolai szinten mérlegelni az elkészítendő anyag hasznosítási lehetőségeit.

2010. március 15-én avatták fel az ideiglenesen felállított „Nagyszebent elfoglaltuk!” (1897) körképet Várpalotán. Az ünnepi műsort követően csak néhány érdeklődő nézegette, még kevesebben olvasták róla az ismertetőt, gyerekek szinte egyáltalán nem. Pazarlásnak tűnt nem kihasználni ezt a pedagógiai kincsesbányát az 1848/49-es szabadságharc, az erdélyi hadszíntér, Bem és Petőfi tanításánál.

Olyan „vázat” kellett létrehozni, amely minél szélesebb körben alkalmazható, amit a felhasználó pedagógus kiegészítéseivel saját elképzeléseihez, céljaihoz, az osztály/csoport életkori sajátosságaihoz tud igazítani. Olyat, mellyel a gyerekek is szívesen dolgoznak.

Mire, miért „jó” a körkép?

- látványos, méretei lenyűgözők, így azonnal felkelti a figyelmet,
- nem szükséges hozzá előzetes ismeret a gyerek részéről,
- a látványból indul ki, a konkrétság szintjén áll,
- a képi információ feldolgozása a gyengén olvasók számára is sikerélményt hozhat,
- a megfigyelőkészségre épít, a térlátásra hat,
- a feladatmegoldás és annak értékelése folyamatosan a körképpel való összevetést igényli, így a rész (feladatlap) – egész (körkép) összefüggésben kiderülhet, milyen „becsapós” a részlet, illetve megcsalhat bennünket a szemünk,
- a csatajelenetben jól ismert személyiségek és ismeretlen hősök bukkannak fel, a karakterek, sorsok emberközelivé teszik a témát, a gyerek számára így lesz „emberarcú” a történelem,
- az integráció adja magát, így több tantárgy is „profitálhat” belőle (történelem, magyar, rajz stb.),
- igényli és lehetőséget ad a gyermeki aktivitásra!

Szervezés, előkészítés

- Feladatlap összeállítása csoportmunkához (4 fős csoportokban dolgoznak a gyerekek).
- A feladatlap hozzáféréseinek biztosítása a tanárban elhelyezett számítógépen (bárki kellő számú példányban kinyomtathatja).
- Tanulói segédeszközök elkészítése (mappák legyártása, hogy megfelelő támasztékot nyújtsanak a szabadban az íráshoz).
- Tanári segédeszköz elkészítése, fóliázása (Petőfi-versrészletek, Bem és vezérkarát, illetve Petőfit ábrázoló színes részlet – egykor a körkép egyes részletei katonai képeslapokon szerepeltek színesben is; a kiállított körkép fekete-fehér).

- Összesítő táblázat elhelyezése a tanáriban, melybe az áttekinthetőség és átfedések elkerülése végett beírható, hogy mely osztályok mikor, kivel mennek megtekinteni a körképet.

A megvalósítás keretei

- Korosztály: 3–8. évfolyam.
- Időkeret: 45 perc.
- Alsó és felső tagozaton többféle tantárgyi óra is kínálja a feldolgozást: történelem, magyar, rajz, osztályfőnöki stb. (Mi még nyári táborozás során is tartottunk „körképes” foglalkozást más iskolákból jött, vegyes összetételű gyerekcsoportoknak!)

A feladatlap felépítése, egyes feladatok célja

1. feladat: részletek sorrendbe rakása – eligazodás a körkép forgatagában
2. feladat: a helyszínrre és időpontra utaló képi ábrázolások kigyűjtése (pl. Nagyszeben sziluettje a távolban, hófoltok, csupasz faágak)
3. feladat: a körkép négy fő mozzanatának beazonosítása: résztvevők, történések
4. feladat: a körkép egyik főszereplője, Bem képi megjelenítése (nagyon fontos a körképpel való összevetés, mert a feladatlapon szereplő részleten úgy tűnik, mintha magaslaton állna, de a körkép egészét tekintve kiderül, hogy csak egy töltésúton!)
5. feladat: Petőfi – valóság és ábrázolás ütköztetése; itt nyílik lehetőség arra, hogy a félkörívben felállított körképet a gyerek magában „bezárja” teljes körré, e nélkül ugyanis az integető Petőfi a semmibe intene karjával!
6. feladat: Petőfi-idézet – kreativitás, beleélés elősegítése, atmoszféra teremtése

Tapasztalat

Egyszeri „befektetéssel” (feladatlap, mappák, idézetes szövegek elkészítésével) több évfolyam, több osztályához eljutott a körkép. Feladatlapos felderítésével a gyerekek számára befogadható, átélhető élménnyé vált. Több kolléga is kipróbálta az általa tanított osztályban a saját óráján (3–8. évfolyamig), valamennyien pozitív tapasztalatokat szereztek: a gyerekek örömmel dolgoztak, a körkép „hatott”.

Bár a körképet hamarosan elbontják, egy fontos tanulság megmarad: a dolog működik, a körkép pedig behelyettesíthető más, feldolgozásra érdemes helyi nevezetességgel.

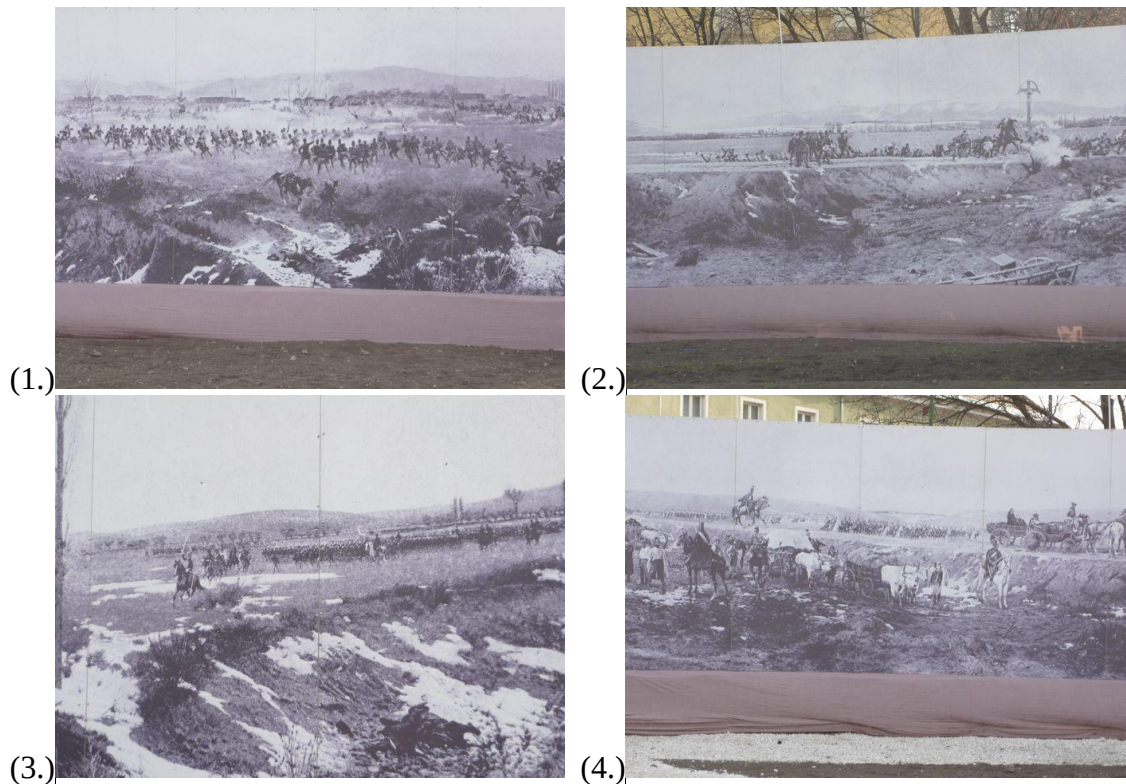
FELADATLAP

A „**Nagyszebent elfoglaltuk**” körkép az 1849. március 11-én vívott **nagyszebeni csatát** ábrázolja, amikor Bem József lengyel tábornok vezetésével a magyar honvédsereg fényes győzelmet aratott az egyesült osztrák és orosz haderő felett.

Először tekints végig a körképen, próbáld felfedezni, mi is történik! Mivel rendkívül mozgalmas csatakép bontakozik ki előtted, ez nem is egyszerű.

1. feladat

Állítsd sorrendbe a kép részleteit balról jobbra haladva, a képek számának segítségével!

A csata forgatagát keretbe zárja a táj bemutatása.

2. feladat

Mivel jelzi a festő, hogy kora tavasz van?

Karikázd be a képen Nagyszeben látképét a háttérben! Mi emelkedik ki belőle?

A körkép egészéből négy részlet emelhető ki: Bem József és vezérkara, a hídert vívott harc, a honvédek rohama s végül a közeledő magyar tartalék. Most ezzel a négy részlettel ismerkedünk meg részletesebben.

Bem vezérkarát könnyen felismerheted a neki külön hangsúlyt adó, Szűz Máriás magyar lobogóról. A körkép **második részlete** a nagyszebeni hídon zajló, félelmetes, véres küzdelem, ahol a kiegyenesített kaszával és fejszével felfegyverzett székelyek megtámadják a menekülő orosz gyalogságot. A **harmadik részlet** a honvédek rohamát és a csatatér jobb felén ellenálló orosz tüzérséget eleveníti meg. Különösen festői a **negyedik részlet**, a csatatérre érkező magyar erősítés – a színpompás huszáregységek és előttük a híres, 11. veressipkás honvédzászlóalj.

3. feladat

Írd a kép mellé a helyes képfelirat betűjelét! Találj ki magad is képfeliratot!

A) Bem József és vezérkara

B) A hídért vívott harc

C) A honvédek rohama

D) A közeledő magyar tartalék

(1.)

Betűjel: _____

képfelirat: _____

(2.)

Betűjel: _____

képfelirat: _____

(3.)

Betűjel: _____

képfelirat: _____

(4.)

Betűjel: _____

képfelirat: _____

**A körképen is nézd meg alaposan a részleteket,
ne csak a feladatlapon!**

A körkép fő részlete Bem tábornokot ábrázolja a vezérkarával. Figyeld meg, hogy a festő milyen eszközökkel emeli ki a csoportot és magát Bem alakját.

4. feladat

A következő állítások közül karikázással válaszd ki azokat, amelyek igazak!

- Igaz – hamis** Bem vezérkara előtt, kicsit attól elkülönülve, feszülten figyeli a csata alakulását
- Igaz – hamis** Lová testtartása is feszült figyelmet áraszt
- Igaz – hamis** Egyszerű honvédköpenyt visel
- Igaz – hamis** Fején huszárcsákó
- Igaz – hamis** Kezében kardot tart
- Igaz – hamis** A csoportot kiemeli a zászló
- Igaz – hamis** A csoportot kiemeli, hogy egy kisebb magaslaton állnak
- Igaz – hamis** Környezetében mindenki egyenruhát visel

Petőfi a valóságban nem vett részt ebben a csatában. A festő mégis megörökítette a körképen alakját, hiszen Petőfi katonának állva az erdélyi hadszíntéren érezte legjobban magát Bem oldalán, akit atyjaként tisztelt. Bem pedig vigyázott az önfejű, heves Petőfire, a szabadságharc költőjére. Így lett a körkép egyik névváltozata: „Bem – Petőfi”, ami a lengyel–magyar barátságnak is emléket állít.

5. feladat

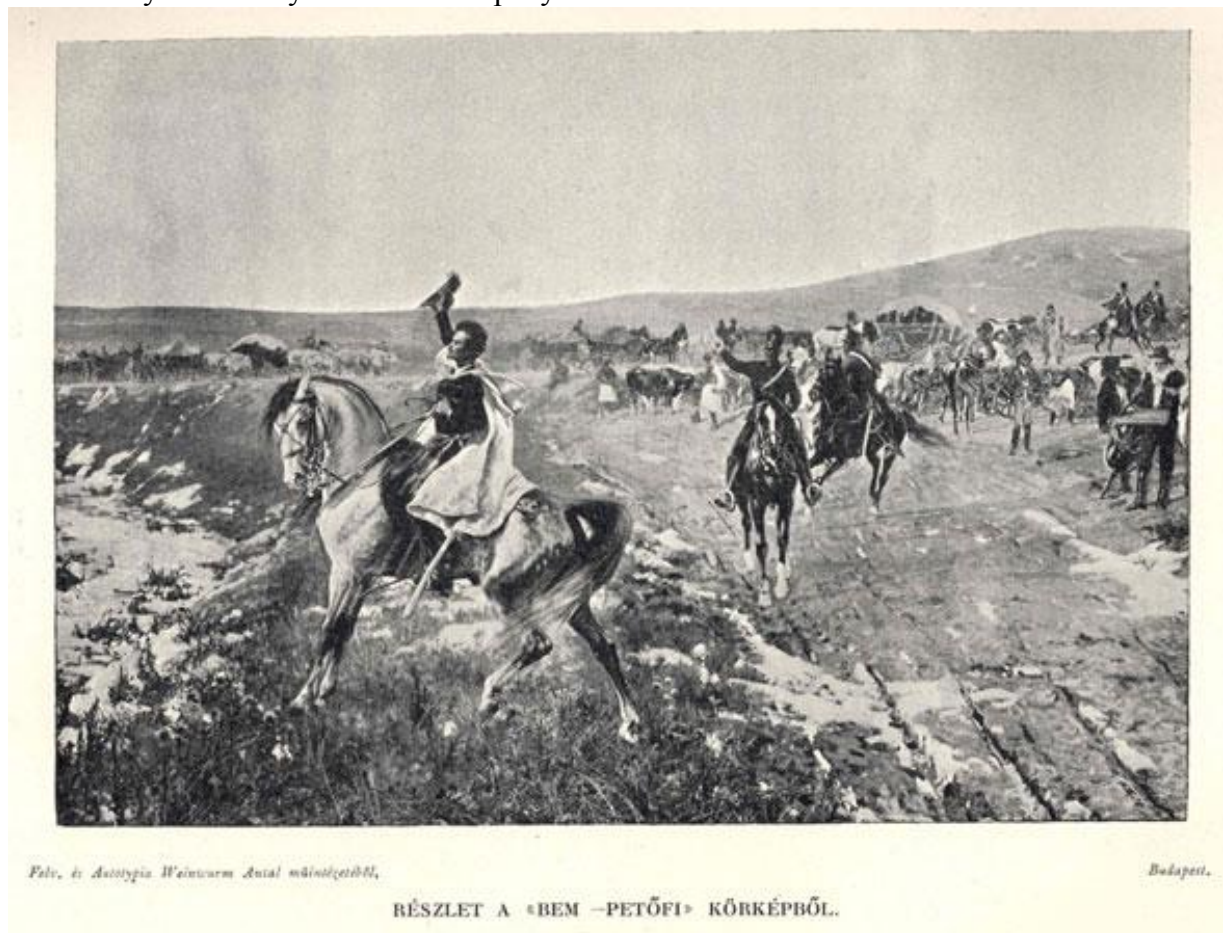
Válaszd ki a mondatok helyes befejezését, írd a megfelelő számot a vonalra! (A körképen is nézz utána!)

Petőfi integet a _____

1. menekülő honvédeknek, hogy térjenek vissza, mert így még megnyerhetik a csatát
2. közeledő magyar tartalék seregrészt üdvözölve.
3. székelyeknek, hogy jöjjenek segíteni.

Petőfi alakját kiemeli _____

1. büszke, fehér lova.
2. jobb kezének mozdulata.
3. a nyakába kanyarított fehér köpenye

6. feladat

Keress a körképen olyan képi ábrázolást, melyhez szerinted hangulatában megfelelnek Petőfi verseinek részletei! Készülj fel a versek bemutatására!

Föl a zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa.
Előre!
Hadd lássák és hadd olvassák,
Rajta szent szó van: szabadság.
Előre!
(Csatadal, 1848. dec. 8.)

A földön is harag,
Az égen is harag!

Kifolyt piros vér és
Piros napsugarak!
A lemenő nap oly
Vad bíborban ragyog!
Előre, katonák,
Előre, magyarok!
(*Csatában, 1849. márc. 2-3.*)

Rettentő szuronyok
Füstben csillámlanak,
A sűrű lomha füst
Sötéten gomolyog,
Előre, katonák,
Előre, magyarok!
(*Csatában, 1849. márc. 2-3.*)

Mi ne győznénk? hisz Bem a vezérünk,
A szabadság régi bajnoka!
Bosszuálló fénnyel jár előttünk
Osztrolenka véres csillaga.

Ott megy ő, az ősz vezér; szakálla
Mint egy fehér zászló lengedez;
(*Az erdélyi hadsereg, 1849. március 26-27.*)

Nem mondom én: előre székelyek!
Előre mentek úgyis, hős fiúk;
Ottan kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata legrémesebben zúg.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.
(*A székelyek, 1849. április 17.*)

Jöjtek! ismerjük már egymást, ti futtok,
Mi űzünk titeket,
Űzünk, mint a szélvész a széjjelszaggatott
Rongyos fellegeket.
Jöjtek, hadd szúrjuk szíveiteket a
Szuronyunk hegyére,
Emlékezzetek a másvilágon is a
Honvédek nevére!
(*A honvéd, 1849. június 1-10.*)

Két nemzet van egyesülve bennünk,
S mily két nemzet! a lengyel s magyar!

Van-e sors, amely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?

Egy a célunk: a közös bilincset
Összetörni, melyet hordozánk,
S összetörjük, esküszünk piros mély
Sebeidre, megcsufolt hazánk!
(*Az erdélyi hadsereg, 1849. március 26-27.*)

Köszönöm, hogy vállalkoztál erre a körképes kalandozásra!

Óravázlat

Óravázlat szerzője: Czirákné Kiss Edit

Téma (óra, foglalkozás címe)	Az 1848/49-es szabadságharc
Iskolatípus	☒ Általános iskola
Évfolyam (vagy korosztály)	7. osztály
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Bem Erdélyben
Csoport nagysága	☒ Osztály
Időtartam (perc)	45
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	Az erdélyi hadszíntér, Bem és Petőfi alakjának megismerése képi ábrázolás feldolgozásával élményszerűen.
Foglalkozás típusa	☒ Tanórai ☒ Tantermen kívüli
Munkaformák	☒ Frontális ☒ Csoportmunka
Eszközök	körkép, feladatlap, mappa, toll
Előkészületek	feladatlap, mappa elkészítése; Petőfi-idézetek kiválasztása, felcsíkozása; színes körképrészletek (Bem, Petőfi) nyomtatása, fóliázása

Tevékenység

Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
4	Tanári felvezetés (körképek keletkezése, sajátosságai, az Erdélyi-körkép („Elfoglaltuk Nagyszebent!”) létrejötte, a nagyszebeni csata	4 fős csoportok megalakítása	Feladatlapok, mappák kiosztása
3	1. feladat kiadása a feladatlapban	Önálló munkavégzés csoportosan a feladatlap segítségével, eligazodás a körképben	körkép, feladatlap, mappa, toll
2	Feladat megoldásának megbeszélése	Ismerteti a megoldást	körkép, feladatlap, mappa, toll
2	2. feladat kiadása a feladatlapban	Önálló munkavégzés csoportosan a feladatlap segítségével, helyszínre, időpontra utaló képi ábrázolás keresése	körkép, feladatlap, mappa, toll
1	Feladat megoldásának megbeszélése	Ismerteti a megoldást	körkép, feladatlap, mappa, toll
5	3. feladat kiadása a feladatlapban	Önálló munkavégzés csoportosan a feladatlap segítségével, a körkép 4 fő mozzanatának beazonosítása	körkép, feladatlap, mappa, toll
2	Feladat megoldásának megbeszélése, szembeálló haderők összetétele, jellemzői, fegyverzete	Ismerteti a megoldást	körkép, feladatlap, mappa, toll
3	4. feladat kiadása a feladatlapban	Önálló munkavégzés csoportosan a feladatlap segítségével, Bem alakjának elemzése	körkép, feladatlap, mappa, toll
7	Feladat megoldásának megbeszélése, Bem jellemzése az ábrázolás alapján, ennek ütköztetése a valósággal, az erdélyi hadszíntér szerepe és fontossága és sajátossága a szabadságharc folyamán, Bem sikereinek okai	Ismerteti a megoldást	körkép, feladatlap, mappa, toll
3	5. feladat kiadása a feladatlapban	Önálló munkavégzés csoportosan a feladatlap segítségével, Petőfi alakjának elemzése, a körkép „körre” zárása, a félkörív két végének összekapcsolása, értelmezése	körkép, feladatlap, mappa, toll

Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
6	Feladat megoldásának megbeszélése Szerinted helyes-e, hogy a festő Petőfi alakját a körképre festette, pedig nem vett részt a csatában? Indokolj!	Ismerteti a megoldást, különböző vélemények ütköztetése, érvelések	körkép, feladatlap, mappa, toll
2	6. feladat kiadása a feladatlapban: a Petőfi-idézet mely csatajelenethez kapcsolható hangulatában?	Önálló munkavégzés csoportosan, az adott idézethez megfelelő részletet keres a körképben	Körkép, Petőfi-idézet
3		Elszavalja a Petőfi-idézetet a körkép hangulatában harmonizáló részleténél	Körkép, Petőfi-idézet
2	Tanári összegzés, a téma zárása, értékelés	Tanulói vélemények	
Értékelés módja	Azonnali szóbeli értékelés az egyes feladatok megoldásának megbeszélésekor, kiemelni a kreatív, találó, ötletes megoldásokat. Felhívni a figyelmet arra, hogy esetenként nem csak egyféle „jó” megoldás létezik. Az osztályzatban történő értékelést nem feltétlenül szükséges.		
Felhasznált irodalom	Dávid Gyula, Mikó Imre: Petőfi Erdélyben. Kriterion, Bukarest, 1972 Petőfi Sándor összes költeményei. Szépirodalmi, Budapest, 1972		